

ר' עובדיה מברטנורא

על העגול שבתוכו:

ט זהו שאמרו. כגון זה שהוא בדרך ואין עמו פת, והשתא עני הוא, לו התירו חכמים לערב ברגליו. דסבירא ליה לרבי מאיר עיקר עירוב בפת, וקולא היא דאקילו גבי עני או מי שבא בדרך ואין עמו פת לערב ברגליו. ור' יהודה סבר עיקר עירוב ברגל, וקולא היא דאקילו לעשיר שאינו יכול לילך ברגליו לשלוח עירוב ע"י שליח. והלכה כר"י. ובין ר"מ ובין ר' יהודה שוים הם שהאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה שביתה באותו מקום שאמר, אא"כ הוא עני או בא בדרך שאין עמו פת, אבל עשיר צריך שישלח פת במקום שביתתו. והאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה שם שביתה אא"כ יש שהות ביום שהיה יכול לרוץ ולהגיע שם קודם שתחשך, ואם אין כל כך שהות ביום בשעה שאומר שביתתי במקום פלוני לא קנה שם שביתה: י מי שיצא מעירו, ששלחוהו אנשי עירו להוליך להם עירוב כדי שיוכלו לילך מחר לעיר שמערבין לה, שהיא סמוכה להם שני תחומי שבת ויכולין לילך מזו לזו ע"י עירוב: והחזירו חבירו. דאמר

משנה ט

וְזוּ הִיא שְׂאֵמְרוּ חֲכָמִים: הָעֲנִי שָׁאִין לוֹ פֶת מְעָרֵב בְּרַגְלָיו וְכַגּוֹן זֶה שֶׁבֵּא בַדֶּרֶךְ וְאִין עִמּוֹ פֶת, נֶחֱשֵׁב כְּעֵנִי, וְלִכֵּן הִתִּירוּ לוֹ לֹמֵר "שְׁבִיתִי בִּמְקוֹמִי" כִּמְבוֹאֵר בַּמִּשְׁנָה הַקּוּדְמַת³⁷.

אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אָנּוּ אִין לָנוּ אֱלֵא עָנִי וְלֹא הִקְלוּ חֲכָמִים לְעֵרֵב בְּרַגַּל אֵלֵא לְעֵנִי בְּלִבְד, אֲבֵל עֵשִׂיר אִינוּ יֹכֵל לְעֵרֵב אֵלֵא בִּפֶת דּוּקָא, שְׁסוּבֵר רַבִּי מֵאִיר "עֵיקֵר עִירוֹב בִּפֶת".

רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עֵשִׂיר יֹכֵלִים לְעֵרֵב בְּרַגַּל בְּלִי פֶת, שְׁסוּבֵר רַבִּי יְהוּדָה "עֵיקֵר עִירוֹב בְּרַגַּל", לֹא אָמְרוּ מְעָרְבִין בִּפֶת אֱלֵא כְּדֵי לְהִקְלֵל עַל הָעֵשִׂיר, שֶׁלֹּא יֵצֵא וְיֵעָרֵב בְּרַגְלָיו אֵלֵא יֹכֵל לְשַׁלּוֹחַ פֶת לְמִקּוֹם הָעִירוֹב עַל יְדֵי שְׁלִיחוֹ:

משנה י

מִי שֶׁיֵּצֵא עֵרֵב שֶׁבֶת לִילָךְ בְּעִיר שְׁמֵעְרֵבִין בָּהּ - שֶׁהֵלֵךְ בְּשִׁלְיחוֹת בְּנֵי עִירוֹ לְהַנִּיחַ עִירוֹב עֵבוֹרִם, וְהַחֲזִירוּ חֲבֵרוֹ כַּגּוֹן שֶׁאֵמַר לוֹ: אֵל תֵּלֵךְ מִפְּנֵי פִגְעִי מִזַּג הָאוִיר - הוּא מְתַר לִילָךְ לְמִקּוֹם שֶׁרָצָה לְעֵרֵב, שֶׁהוֹאִיל וְהִתְחִיל לִלְכֹת כְּדֵי לְקַנּוֹת שֵׁם שְׁבִיתָה, דִּינוֹ כְּמִי שֶׁבֵּא בַדֶּרֶךְ וְאֵמַר "שְׁבִיתִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי" (לְעִיל מִשְׁנָה ז), וְכֹל בְּנֵי הָעִיר שֶׁסִּמְכוּ עַל הָעִירוֹב שִׁינִיחַ בְּשִׁבְלִים אֲסוּרִין לִילֵךְ לְשֵׁם, שֶׁהִרִי לֹא הוֹנַח עִירוֹב עֵבוֹרִם, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: פֶּלֶא שֶׁהוּא יֹכֵל לְעָרֵב בִּפֶת

ליה עת חמה היא עת צנה היא: הוא מותר לילך. למחר לאותה עיר אחרת, שכיון שהחזיק בדרך כדי לקנות שביתה לסוף אלפים אמה רחוק מן העיר הוי כעני שאומר שביתתי במקום פלוני וקנה לשם שביתה: וכל בני עירו אסורין. שלא החזיקו בדרך ואין להם אלא אלפים אמה לכל רוח מעירם: רבי מאיר אומר כו'. ר"מ מספקא ליה, אי עני הוא הואיל ויצא מביתו והחזיק בדרך, או

ביאורים והרחבות

37. וכן בכגון שאמר "שביתתי תחת האילן או הגדר הרחוקים ממני" כמבואר במשנה ז, כיון שעייף הוא נחשב כעני, וכיון שיכול הוא אם יתאמץ בכל כוחו להגיע לשם קודם שיחשיך, נחשב כאילו מערב במקומו שעומד בו, וגם זה בכלל "מערב ברגליו" (תפארת ישראל).

ר' עובדיה מברטנורא
דלמא כיון שהיה יכול לערב
בפת ולא עירב לאו עני. הוא
הילכך הרי זה חמר גמל, שאין
לו אלפים אמה לכל רוח מעירו
שמא שביתתו במקום שהיה
הולך להוליך שם העירוב בסוף
אלפים מעירו, ולסוף האלפים
מעירו נמי לא קנה אלפים לצד
עיר האחרת שמא לא קנה
שביתה אלא בביתו. והלכה
כרבי יהודה: **יא אפילו אמה
אחת לא יכנס.** ואין לו אלא ד'
אמות מכאן וד' אמות מכאן.
ואע"פ שמובלעות אלו ארבע
אמות בתוך תחום העיר, לא
אמרינן כיון דעל על, דסבירא
ליה הבלעת תחומים לאו
מלתא היא: **שתים יכנס.** ר'
אליעזר לטעמיה, דאמר והוא
באמצען, שבסוף האלפים יש
לו ארבע אמות שתים מצד זה
בתוך התחום ושתים מצד זה
לסוף התחום, הילכך אם הוא
עומד באמה השניה יכנס,
דהבלעת תחומין מלתא היא.
ואין הלכה כר"א: **מי שהחשיך**
שהיה בא מן הדרך וחשכה לו
חוץ לתחום: לא יכנס.
דבמקומו לא קנה שביתה
שהרי גילה דעתו שאינו רוצה
לקנות שביתה במקומו, ובעיר
לא קנה שביתה שיש בינו ובין
העיר יותר מאלפים אמה,
הילכך אין לו אלא ארבע אמות
כדון מי שיצא מחוץ לתחום:
עד ט"ו אמה. לאו דוקא דהוא
הדין פחות או יותר מעט. ואית
דמפרשי ט"ו דוקא, ולא ידעתי
לישבו יפה: המשוחות. מודדי
התחומים לעיירות ועושין סימן
לסוף התחום: אין ממצין את
המדות. לעשות הסימן בסוף

ולא ערב בפת אלא בכך שהחזיק ברגליו - **הרי זה
חמר גמל** (ראה פירושו לעיל ג, ד), שספק הוא לרבי
מאיר אם דינו כעני שהרי החזיק בדרך, וקנה שביתה
במקום שרצה לערב, או שדינו כעשיר היכול לערב
בפת, ולא קנה בכך שהחזיק ברגליו ושביתתו בביתו,
ולכן אין לו אלא אלפיים אמה מביתו עד למקום
שנתכוון לשבות שם:

משנה יא

מי שיצא בשבת חוץ לתחום במזיד ושלא לשם
מצוה, **אפלו** לא יצא אלא **אמה אחת** - **לא יכנס**
חזרה לתחומו, ואין לו אלא ארבע אמות מכאן וארבע
אמות מכאן, ואף על פי שמובלעות ארבע אמות האלו
בתוך תחום העיר. **רבי אליעזר אומר:** אם יצא
מחוץ לתחום העיר **שתים** - שתי אמות - **יכנס**
כשיטתו (לעיל משנה ה) שארבע אמות של אדם -
הוא באמצען, נמצא שהעומד בסוף התחום יש לו
שתי אמות בתוך התחום ושתי אמות חוץ לתחום, לכן
כשיצא עד שתי אמות הרי הוא עדיין בתוך התחום
ויכול להיכנס, אבל אם יצא **שלוש** אמות מחוץ
לתחום - **לא יכנס** לפי שאינן מובלעות בתחומו.

מי שהחשיך חוץ לתחום - שהיה בדעתו ליכנס
לעיר וחשכה לו קרוב לתחום העיר, **אפלו** היה
אמה אחת בלבד חוץ לתחום - **לא יכנס** ואין לו
אלא ארבע אמות, שבמקומו לא קנה שביתה, שהרי
גילה דעתו שאינו רוצה לקנות שביתה אלא בעיר,
ובעיר לא קנה שביתה הואיל ויש בינו ובין העיר יותר
מאלפיים אמה.

רבי שמעון אומר: **אפלו** החשיך **חמש עשרה**
אמות מחוץ לתחום העיר - **יכנס** לעיר, **שאין**
המשוחות - מודדי התחומים **ממצין את המדות**
- מדייקים במידת התחום, אלא קובעים את סימן
התחום בערך חמש עשרה אמה לפני אלפיים, **מפני**
האנשים **הטועין** בסימן התחום ויוצאים בטעות:

פרק חמישי

ר' עובדיה מברטנורא

הרחבת גבולה של עיר לענין קביעת תחומי שבת

משנה א

כִּיצַד מְעַבְרִין ³⁸ **אֶת הָעָרִים** - כיצד קובעים שטחים שמחוץ לעיר כעיבורה של העיר, שייחשבו חלק ממנה? אם בתי העיר הקיצוניים אינם עומדים בקו ישר, אלא **בֵּית נֶכְסִים** לצד פנים העיר **בֵּית יוֹצֵא** ובולט החוצה, או אם העיר מוקפת חומה ויש **פְּגוּם** - מגדל **נֶכְסִים** לצד פנים העיר **פְּגוּם יוֹצֵא** מהיקפה של החומה לצד חוץ, או אם **הָיוּ שָׁם גְּדוּדֵי תַּבָּחִים** - כתלים של חרבות בתים **גְּבוּהוֹת** לפחות **עֶשְׂרֵה טְפָחִים** והם תוך שבעים אמה ושייריים לעיר, **וְגִשְׂרִים וְנִפְשׁוֹת** - מבנים שעל גבי קברים **שֵׁישׁ בְּהֵן בֵּית דִּירָה** - בגשרים כגון בית דירה למוכס, וכן בבתי הקברות, ששומר הקברות דר שם לפעמים, אם יש בקצה העיר אחד מהדברים הללו - **מוֹצֵיאִין אֶת הַמְּדָה כְּגִגְדָן** - מרחיבים את גבול העיר עד כנגד הבליטות האלו לאורך כל אותו הצד של העיר, ומשם והלאה מודדים אלפיים אמה לתחום שבת.

וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ - את העיר **כְּמִין טַבָּלָא מְרַבֵּעַת**

לאחת הקרנות של עיר: גְּדוּדֵי תַּבָּחִים גְּבוּהוֹת. שברי חומה של חרבות בתים, וישנן תוך שבעים אמה ושייריים לעיר: או נפשות. בנין שעושים על הקבר. והוא שיהא בהן בית דירה: מוֹצֵיאִין אֶת הַמְּדָה כְּגִגְדָן. אם הבליטות הללו אצל קרן מזרחית צפונית רואים כאילו יש עוד בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מוּזו לזו ומודד מן החוט ולחוץ, כדי שיהא התחום שוה לשתי הקרנות ולא יהיה כאן ארוך וכאן קצר: ועושים אותן. התחומין. מרובעים, שיהא אלפים לצדדים כבאמצע. ולא עגולים, שיהא להן אלפים באמצע, ובצדדים הם מתמעטים כדרך דבר עגול:

ביאורים והרחבות

38. **הַקְדָּמָה:** כשם שתוספת יום לחודש נקרא "עיבור החודש", ותוספת חודש לשנה נקרא "עיבור השנה", כך תוספת שטחים לעיר נקרא "עיבור העיר", מלשון אשה מעוברת שכרסה בולטת. ובגמרא (ג, א) נחלקו רב ושמואל על נוסחה של המילה "מעברין": חד תני "מעברין" וחד תני "מאברין". מאן דתני "מאברין" - מלשון אבר אבר (כאילו מוסיפים איברים לעיר). ומאן דתני "מעברין" - כאשה עוברת (כמו אשה מעוברת שכרסה בולט מגופה).